

ЛІТЕРАТУРА

1. Für Ch. Deutsches Bildungswesen seit 1945. Grundzüge und Probleme. – Bonn: Inter Nationes, 1996. – 342 S.
2. Rheinische Blätter für Erziehung und Unterricht. Der neuesten Folge 15. Bd. Frankfurt a. M. 1865. – 59 S.
3. Гаманюк В.А. Система підготовки педагогічних кадрів та підвищення їх кваліфікації у Німеччині: Дис. канд. пед. наук. – К., 1995. – 221 с.

УДК 348.147

Дибкова Л. М.,

Державний вищий навчальний заклад

„Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана”

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність дослідження обумовлена соціально-політичними, економічними та культурними процесами які відбуваються у сучасному суспільстві під впливом глобальної інформатизації. Ці процеси вимагають від сучасного фахівця вміння адаптуватися до ринкових змін завдяки здатності до постійного оновлення своїх знань, креативного підходу до вирішення задач, самостійності, само ефективності. Існуючі форми та методи оцінювання навчальних досягнень доповнені та апробовані для реалізації поставленої мети на підвищення навчальних досягнень кожного студента та розвитку його особистісних якостей. Встановлено, що ефективне оцінювання результатів навчальної діяльності – це важливий фактор в успішному формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців.

Актуальность исследования обусловлена социально-политическими, экономическими и культурными процессами, которые происходят в современном обществе под влиянием глобальной информатизации. Эти процессы требуют от современного специалиста умения адаптироваться к изменениям рынка через способность к постоянному обновлению своих знаний, креативного подхода к нахождению решений проблемных задач, самостоятельности, самоэффективности. Существующие формы и методы оценивания учебных достижений дополнены и апробированы для реализации поставленной цели на повышение образовательных достижений каждого студента и развития его личностных качеств. Установлено, что эффективное оценивание результатов учебной деятельности – это важный фактор в успешном формировании профессиональной компетентности будущих специалистов.

Actuality of the research is dictated by social and politice well as economic and cultural changes taking place in the society under influencing a global informatization. These processes require from the modern specialist of ability to adapt oneself to the changes of market through capacity for the constant renovation of its knowledges, a creative approach to being decisions of problem tasks, independence, selfefficiency. The existent methods of evaluation own results of educational achievements are complemented and approved for realization of measures raising of educational achievements of every student and development of its personality qualities. The author stresses that conducting effective evaluation an educational activity is an essential factor in the successful forming of professional competence of future specialists and has a large importance as

a method of rise motivation of students to teaching and as a method of analysis of quality educational activity.

Проблема оцінювання навчальних досягнень займає значне місце в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів. Серед них можна назвати роботи Б. Г. Ананьєва, Ю. К. Бабанського, Дж. Брунера, Л. І. Божович, М. Ф. Дмитриченка, Д. В. Колесова, А. М. Леонтьєва, І. Я. Лернера, А. К. Маркової, В. С. Мерлін, С. Л. Рубінштейна, Н. Ф. Талізіної, Д. Б. Эльконіна та ін. Ефективне навчання потребує розуміння його як триєдиного процесу: викладання – вивчення – оцінювання, у якому оцінювання є важливою частиною навчальної програми.

Використання різноманітних інноваційних форм і методів в освітній діяльності сприятиме підвищенню якості навчання студентів за умови впровадження адекватних методів оцінювання.

Основними завданнями системи оцінювання є:

- а) визначення рівня прояву та розвитку системи компетенцій студентів;
- б) виявлення, перевірка та оцінювання рівня здобутих знань, умінь та навичок студентів і якість засвоєння ними навчального матеріалу з конкретної дисципліни на всіх етапах навчання;
- в) порівняння фактичних результатів навчально-пізнавальної діяльності із запланованими;
- г) оцінювання відповідності змісту, форм, методів і засобів навчання меті і завданням підготовки фахівців галузевій компоненті державних стандартів освіти з певного напрямку підготовки або спеціальності;
- г) стимулювання систематичної самостійної роботи та пізнавальної активності студентів;
- д) виявлення і розвиток творчих здібностей, підвищення зацікавленості у вивченні навчального матеріалу;
- е) оцінювання ефективності самостійної, індивідуальної роботи студентів;
- е) виявлення кращого досвіду та розроблення заходів для підвищення якості навчання через навчальні інноваційні технології [3].

Світова наукова освітня спільнота велику увагу приділяє саме системі оцінювання навчальних досягнень для забезпечення високої якості освіти та формування конкурентоспроможних фахівців. Про це свідчить такий факт, що лише за перші роки ХХІ ст. відповідні спеціалізовані органи оцінювання на національному рівні виникли в 11 країнах. Серед можна назвати такі:

- SEFI (Європейське товариство інженерної освіти);
- CESAER (Конференція європейських шкіл передових інженерних досліджень);
- Тематичні мережі, створені згідно з програмою SOCRATES у галузі фізики;
- European Mobility Forum;
- Washington Accord (у галузі інженерної освіти);
- ELIA (Європейська книга вищих художніх навчальних закладів);
- ELFA (Європейська асоціація юридичних факультетів);
- EFMD Європейський фонд розвитку менеджменту);

-EQUIS (сфера бізнесу та менеджменту) [1, с. 115].

Існують різні підходи до проведення контролю й оцінювання знань. Наприклад, у вищих навчальних закладах США реалізована така система. Тестування на заняттях за допомогою комп'ютерів займає: поточне – 5-10 хвилин; проміжне (рубіжне) – 15-20 хвилин. Щотижня студенти вдома виконують письмові тести за завданнями викладача; 3-4 рази на семестр (раз в місяць) проводиться письмове тестування тривалістю 30-50 хвилин (при цьому студенту зараховуються три кращі результати з 4-х тестів), а наприкінці семестру – фінальний (підсумковий) екзамен або залік із письмовим тестом (тривалістю 2-3 години). При виставленні підсумкової оцінки за навчальну дисципліну враховується:

- відвідування лекцій – 5%;
- відвідування семінарів, практичних чи лабораторних занять – 25%;
- комп'ютерні або письмові тести (за завданнями викладача) – 15%;
- три кращі результати щомісячних письмових тестів із 4-х – 30%;
- екзамен або залік із письмовим тестом – 25% [1, с. 156].

У вищих навчальних закладах України запроваджена кредитно-модульна система навчання, відповідно якій кожна дисципліна поділяється на окремі блоки (модулі). Модуль – окремий елемент навчальної програми, який об'єднує заняття різних форм – лекції, семінари, самостійну роботу, курсові проекти тощо. За результатами контрольних заходів кожного модуля студенти отримують певні бали, які враховується при виставленні підсумкових результатів іспиту або заліку. При цьому застосовується шкала оцінювання знань студентів (табл. 1):

Таблиця 1

Уніфікована шкала оцінювання знань студентів

Оцінка ECTS	Значення оцінки
A	Відмінно — видатна робота з мінімальними помилками
B	Дуже добре — вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками
C	Добре — загалом хороша робота, але з помітними помилками
D	Задовільно — пристойно, але із значними помилками
E	Достатньо — задовольняє мінімальним вимогам
FX	Не прийнято — необхідне доопрацювання
F	Не прийнято — необхідно переробити

В Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана організація поточного і підсумкового контролю при кредитно-модульній системі навчання відбувається за такими основними принципами:

- оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів поточно-модульного контролю (ПМК) і підсумкового контролю знань (іспиту);
- об'єктом оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни різного характеру і рівня складності, засвоєння якого відповідно перевіряється під час поточного контролю і на іспиті;
- завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу, вироблених навичок, проведення розрахункових робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал (презентація);
- завданням іспиту є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчо використати накопичені знання, уміти сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо;
- оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою. З нормативних навчальних дисциплін, де оцінювання рівня знань студентів здійснюється на основі результатів ПМК та іспиту, завдання поточного контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 40 балів (включно), а завдання, що виносяться на іспит, – від 0 до 60 балів (включно). З вибіркового навчальних дисциплін, де оцінювання рівня знань студентів здійснюється за результатами ПМК, завдання поточного контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 100 балів (включно) [6].

У Східноукраїнському державному університеті алгоритм розрахунку навчального рейтингу студента ґрунтується на використанні розподілу фактичного коефіцієнта, визначеного для студентської групи, та нормативного коефіцієнта, що задається для гіпотетичної групи відповідно до рішення кафедри ВНЗ.

У Державному університеті Республіки Казахстан реалізується принцип однакової питомої ваги умовних одиниць, якими характеризується інтенсивність навчальної діяльності студентів [8, с. 151].

У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка оцінювання здійснюється за 5-ти бальною шкалою. Підсумкова оцінка визначається як середньозважена всіх оцінок, причому вага комплексної контрольної роботи становить 40 %, вага кожного модуля – 20 %. Далі відповідно до таблиці переведення оцінок у систему ECTS (табл. 2) у екзаменаційну відомість виставляється відповідна оцінка [9].

Таблиця 2

Переведення оцінок у систему ECTS

Середній бал	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1,00–2,00	2	F
2,20–2,40	2	FX
2,60–2,80	3	E
3,00–3,40	3	D
3,60–3,80	4	C
4,00–4,40	4	B
4,60–5,00	5	A

Таким чином, будь-яка із розглянутих систем оцінювання дозволяє ефективно вимірювати рівень навченості студентів, накопичити необхідну кількість кредитів для отримання диплому, що визнається іншими країнами Європи. Це доводить те, що кредитно-модульна система досить гнучка і дозволяє кожному вищому навчальному закладу відповідно до існуючих освітніх стандартів самостійно проектувати систему навчання з метою ґрунтовної професійної підготовленості майбутніх фахівців.

Для обґрунтованого і виваженого оцінювання успішності студентів, які навчаються за кредитно-модульною системою, ми вважаємо за необхідне виконати структурування оцінки. Це здійснюють викладачі кафедри для кожної дисципліни відповідно до робочої програми. При оцінюванні повинні бути враховані всі види навчальної діяльності та форми проведення контролю.

Наприклад, при вивченні дисципліни, що включає 3 навчальні модулі, використовуються лекційні та практичні заняття, здійснюється виконання самостійних робіт і проводиться тестовий контроль за кожним модулем. Кількість балів, які максимально може отримати студент протягом семестру (відповідно до положень системи оцінювання, яка впроваджена у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана), – 40 балів. Тоді структура оцінки має вигляд:

1 компонент – відвідування лекційних та практичних занять – 5%;

2 компонент – виконання самостійних робіт – 20%;

3 компонент – результат проведення контрольних заходів – 15%.

В межах кожного із компонентів студентам для підвищення результатів надається можливість отримати додаткові бали, відповідно за такі види діяльності: виступ на лекції (10–15 хв.) при попередньому узгодженні теми з викладачем; наявність власної створеної блок-схеми лекції, термінологічного словника, проблемних питань лекційного матеріалу тощо; публічний захист реферату та індивідуальної роботи, підготовка презентації та ін.

Якщо дотримуватися такої логіки проведення оцінювання, воно буде дійсно об’єктивним, а не сукупністю балів за різні види діяльності (наприклад, не виконавши самостійну роботу, студент підвищує свою рейтингову оцінку шляхом написання реферату).

Ефективність контролю визначається його організацією, забезпеченістю технічними засобами (зокрема, персональними комп’ютерами), методами та формами, які застосовуються. При цьому до організації контролю висувається ряд вимог:

1. Визначення мети проведення контрольних заходів. Контроль повинен бути підпорядкований поставленим цілям навчання, які мають орієнтуватися на зміст навчального матеріалу, засвоєння якого буде контролюватися. Сама ж мета спрямовується на вирішення конкретних завдань навчального процесу і його основних складових, оскільки контроль відображає реальний результат навчання, освіти і виховання, а його основні функції підпорядковані загальній меті.
2. Встановлення конкретних, об’єктивних результатів контролю знань через загальну мету контролю, яка конкретизується через принципи його організації. Показниками ж результату контролю є знання, вміння, навички, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.
3. Використання методів об’єктивного аналізу і оцінювання отриманих результатів контролю, який реалізується через функції і принципи організації педагогічного контролю. Діагностика навчальних досягнень студентів, основною складовою якої є контроль, крім аналізу отриманих результатів, передбачає встановлення причин допущених помилок, а також відхилень від бажаного результату.

Д. Колесов, аналізуючи суть процесу оцінювання, виокремлює три категорії:

- ідентифікація. Це мисленнєве співвідношення об’єкта із іншим, відомим індивіду на базі певної риси або сукупності рис. Тобто, ідентифікація – це практика використання (актуалізації) всієї наявної інформації із минулого досвіду при оцінці нового;
- категоризація. Це один із видів узагальнення груп об’єктів за подібною рисою (рисами). Категорія – віртуальна множина об’єктів, що мають спільні риси, і до якої можна віднести і новий об’єкт, що має подібні характеристики
- класифікація – встановлення зв’язків між різними об’єктами на базі певної сукупності їх рис. Класифікація припускає деталізацію певного місця для кожного об’єкта та їх взаємне розташування [4, с. 38].

Результати оцінювання можна використовувати для аналізу ефективності різних аспектів навчального процесу. Це може бути відповідність навчальних методів і матеріалів; реалістичність поставлених навчальних цілей або моніторинг навчальних досягнень кожного студента. Якщо більшість студентів під час оцінювання показують незадовільні результати, то проблеми,

скоріше за все, криються в організації навчального процесу. Наприклад, – заплановані результати були недосяжними для студентів або були використані невідповідні навчальні матеріали, чи застосовані неефективні методи. І саме аналіз дає змогу виявити першопричини навчальної проблеми та вдатися до коригувальних дій: внесення змін до методики навчання, перерозподіл навчального часу між окремими питаннями теми, виділення частини матеріалу для повторення та додаткового опрацювання [5, с. 9].

Оцінювання якості навчання – це система, яка складається із таких компонентів, як контроль, перевірка, оцінювання, накопичення статистичних даних та їх аналіз, виявлення динаміки, тенденцій, прогнозування подальшого розвитку. Як і будь-яка система, оцінювання має два типи зв'язку – прямий та зворотний. Прямий зв'язок полягає у сутності діяльності викладача, його професійного та особистісного впливу на студента. Зворотний зв'язок показує якісь такого впливу, тобто ступінь сприйняття його студентом. Тобто, навчання – це єдність прямих та зворотних зв'язків між процесами викладання та навчання.

Зворотний зв'язок може бути стихійним або спланованим, негайним або відкладеним, позитивним або негативним, внутрішнім або зовнішнім, систематичним або вибірковим. При цьому одна і та сама форма контролю може виступати як прямий і як зворотний зв'язок. Якщо інформацію про результати поточного контролю скерувати назад до суб'єкта навчання (зворотний зв'язок), то почнеться повторний, корегувальний цикл навчання, який пов'язаний з виправленням недоліків і прогалин в учінні.

На взаємодії між прямим та зворотним зв'язком наголошує у своєму дослідженні Ю. Реп'єв. Розглядаючи модель самоосвіти і відзначаючи в ній важливу роль контролю, автор зазначає, що завдяки зовнішньому об'єктивному поточному контролю та корекції, що здійснює викладач:

- організується цикл повторного довільного корекційного навчання;
- створюються умови для підвищення рівня та якості засвоєння навчальної інформації;
- запускається цикл зовнішнього довільного розвитку, що є ланцюжком зворотного зв'язку, який складається з зовнішнього контролю, зовнішньої корекції та самокерованого навчання [7].

Таким чином, правильно спроектоване оцінювання здебільшого сприяє прогресу в навчанні студента в такий об'єктивний і нейтральний спосіб, що його результати сприймаються з незначним опором чи викривленням. Це, як правило, передбачає, що оцінювання правильно підготовлене та його використовують для поліпшення вивчення, а не для того, щоб налякати студентів чи начепити їм ярлики. Якщо ж відбувається останнє, самооцінка схильна викривлюватися завдяки захисним психологічним механізмам, що їх студент використовує для збереження позитивного уявлення про себе.

Контроль і об'єктивне оцінювання будь-якої діяльності впливають на її якість та ефективність, на мотивоване залучення до неї людей. В освітній

діяльності проведення контрольних заходів також має велике значення як для отримання студентами дійсно якісної освіти, так і для моніторингу перебігу навчального процесу.

З метою покращення результатів навчальної діяльності ми проводимо оцінювання під час лекцій. Для цього розробили 10-15 варіантів завдань, кожен із яких містить 1-2 невеликих питання за матеріалами лекції і на які студенти мають дати письмову відповідь. Таке оцінювання засвоєння навчального матеріалу проводять наприкінці лекції протягом 5-10 хв., а на початку – попереджають студентів про контрольний захід, що планується. Це є важливим стимулом для студентів більш уважно слухати, аналізувати почуте, намагатися зрозуміти та запам'ятати.

Саме під час контролю закладається підґрунтя майбутніх успіхів. Аналізуючи емоційне спрямування результатів контрольних заходів, ми вважаємо, що необхідно контролювати не так отриманий результат навчальної діяльності, як зусилля, витрачені на його отримання. Якщо оцінка висока, але зусилля мінімальні, це призведе до поверховості в навчанні, зниження мотивації, а надалі до зниження результатів загалом. Якщо ж оцінка невисока, а зусилля витрачені великі, це має аналогічні наслідки.

Аналіз досягнутих результатів – обов'язкова і важлива складова оцінювання. Цей етап необхідний для того, щоб виокремити наявні помилки або хибні судження, а також для дослідження умов перебігу навчального процесу. Однак, як показує практика, багато викладачів ігнорують цю стадію моніторингу. Але якщо викладач не має можливості (або бажання) детально проаналізувати отримані результати, вказати кожному студенту на його помилки, тоді й контрольні заходи проводити недоцільно, тому що прогалини в отриманих знаннях так і залишаються нез'ясованими.

При проведенні аналізу результатів навчальної діяльності ми досліджували всі помилки, допущені кожним студентом, і, за потреби, проводили повторні контрольні заходи. Важливою при цьому є позитивна підтримка викладачем студента (особливо з низьким рівнем самооцінки) перед всією групою; зауваження студентам щодо отриманих ними негативних оцінок ми висловлювали індивідуально, але також з позитивним відтінком.

Коригування навчального процесу відбувається протягом усієї навчальної діяльності, особливо після проведення контрольних заходів, і виконується у двох напрямках: поточний процес навчання і майбутнє навчання. У першому випадку відбувається повторення певної частини навчального матеріалу, якщо результати більшості студентів є негативними. У другому – ми робили для себе нотатки щодо коригування викладання цієї частини матеріалу для майбутніх курсів. Таким корегуванням може бути ушліщення поданого навчального матеріалу (якщо результати контролю показують дуже високі досягнення в оволодінні матеріалу студентами), або, навпаки, більш детальне обговорення його на лекціях, практичних заняттях.

Ефективним засобом проведення контрольних заходів за умови їх компетентного розроблення є тести досягнень в освітній діяльності. Вони можуть бути застосовані в широкому діапазоні: як елемент реалізації програм корекційного навчання і виокремлення студентів, які мають недостатній рівень знань; як інструмент сертифікації досягнень студентів шляхом визначення рівня попередньої підготовки та рівня досягнень в кінці навчального курсу; як метод контролю результатів засвоєння індивідуальних програм навчання; як допоміжний засіб оцінювання навчальних програм та їх удосконалення. Тести можуть бути використані і для самоконтролю студентами, що особливо важливо у сучасному інформатизованому суспільстві, коли обсяг інформації нестримно зростає. Тестовий контроль є основною формою проведення контрольних заходів у дистанційній освіті. Важлива функція тестів полягає у використанні їх не тільки для виміру набутих знань та вмінь, але й як метод навчання.

Таким чином, можна зробити висновок, що технології ефективного оцінювання навчальної успішності включають такі етапи:

- розроблення чіткої концепції всіх запланованих навчальних результатів, яка включає виокремлення тих знань та навичок, що будуть визначати рівень навченості студентів;
- використання різних методів оцінювання. Це можуть бути як окремі методи (тести, письмові контрольні завдання, есе та ін.) або їх комбінація. Різноманітність методів оцінювання використовується для визначення рівня сформованості різних компетенцій;
- врахування навчальної відповідності методів оцінювання. Це означає, що заплановані результати навчання, поле навчальних завдань і методи оцінювання мають бути узгоджені. Необхідно планувати використання результатів оцінювання в навчальній програмі, щоб досягти максимальної інтеграції навчання й оцінювання. Для різних навчальних результатів повинні бути запропоновані і відповідні методи оцінювання;
- розроблення критеріїв визначення успішності, які чітко визначають, які студенти досягають запланованих результатів навчання. Крім того, рівень успішності можна виразити окремими оцінками; рубриками оцінок, які зазначають ступені ефективності; рейтинговими шкалами або іншими способами, найпридатнішими для вимірювання виконавських умінь студентів;
- проектування методів зворотного зв'язку зі студентами. Зворотний зв'язок зі студентами із приводу результатів оцінювання – це суттєвий чинник будь-якої програми оцінювання. Щоб бути ефективнішим, зворотний зв'язок має відповідати таким критеріям:
  - а) повинен відбуватися відразу після або під час оцінювання;
  - б) має бути детальним і зрозумілим для студентів;
  - в) має зосереджуватися на суттєвих елементах виконання, для того, щоб помилки були виправлені;

- г) має містити рекомендації щодо виправлення помилок;
  - д) має бути позитивним і давати настанови щодо вдосконалення як виконання, так і самооцінки;
- наявність комплексної системи виставлення балів і звітвання, які мають бути зрозумілими для студентів на початку навчання, а також періодично надавати зворотну інформацію студентам щодо їхнього прогресу в навчанні [3].

Таким чином, педагогічне оцінювання засновується не на тривалості або змісті освіти, а на тих знаннях, уміннях та навичках, які дозволяють фахівцю продукувати нові знання, формувати інтелектуальні уміння відповідного освітнього рівня та вміти ефективно їх застосовувати у практичній діяльності. Лише за таких умов результатом освітньої діяльності є висококомпетентний сучасний фахівець.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитриченко М. Ф. Вища освіта і Болонський процес: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Дмитриченко М. Ф., Хорошун Б. І., Язвінська О. М., Данчук В. Д. – К.: Знання України, 2006. – 440 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності: Практ. посіб. – К.: Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2005. – 312 с.
4. Колесов Д. В. Оценка (психология и прагматика оценки): Учеб. пособие. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2006. – 816 с.
5. Кузнецов А. А. Информатика. Тестовые задания. – 3-е изд. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2006. – 232 с.
6. Порядок оцінювання знань студентів КНЕУ з урахуванням вимог болонської декларації. Ухвала Вченої ради університету від 28.04.2005, протокол №9. – www.kneu.kiev.ua
7. Репьев Ю. Г. Интерактивное самообучение: Монография. – М.: «Логос», 2004. – 248 с.
8. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – 239 с.
9. Сучасна економічна освіта: Україна і Болонський процес / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006. – 326 с.

УДК 337.4.001.76:378.663 (71)

Артиш М.І.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ АГРАРНОЇ ОСВИТИ В КАНАДІ

У статті розглядається стратегія розвитку і удосконалення системи післядипломної освіти Канади та перехід до якісної нової моделі розвитку, яка базується на неперервному навчанні та інноваціях.

В статті розглядається стратегія розвитку і удосконалення системи післядипломного образования Канады, переход к качественно новой модели развития, основанной на непрерывном образовании и инновациях.

The article deals with strategy of development and improvement of postgraduate education in Canada and